

WINTHAGEN, gemeente Voerendaal.

Toelichting.

Het te beschermen dorpsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg tek. nr. 221) door een stippellijn omgrensde gebied.

Winthagen ligt in een smalle en diepe vallei aan de oostrand van het Ransdaler veld. Uit de situatie en het type naam kan worden afgeleid, dat het gehucht tijdens een laat-middeleeuwse ontginningsperiode is ontstaan. De oorsprong van de nederzetting was een door de grondheer verpachte hoeve, de Winthagerhof, die in 1448 bij gelegenheid van een leenverhef is vermeld. Dit pioniersbedrijf is onder dezelfde naam tot op heden in stand gebleven, zij het dat de gebouwen in de loop der tijden zijn vernieuwd. Het huidige complex vormt een gesloten hoeve (nr. 1) die in 1712 uit Kunrader steen is opgetrokken. Ten zuiden van genoemde hof verrezen aan de dorpsweg op de horige erven de boerderijtjes van de laten, de cijnsplichtige landbewerkers. Volgens een statistiek uit 1526 was er toen een half dozijn, want geheel Winthagen telde in dat jaar slechts 7 huizen. Drie eeuwen later was dat getal blijkens het kadastrale minuutplan verviervoudigd, waarna een eind kwam aan de trage groei. De situering had hiertoe meegewerkt, want de plaats lag niet alleen vrij afgezonderd, maar ook het aantal mogelijkheden om te bouwen was beperkt. In het noorden, waar het dal geleidelijk breder wordt, riep de Winthagerhof een halt toe aan de ontwikkeling en in de andere richtingen rezen steile heuvels op. De bebouwing werd dus zoveel mogelijk verdicht langs de dorpsstraat, een parallelwegje en de uitmondingen van een paar veldpaden. Tevens groeiden enkele bedrijfjes uit tot een gesloten boerderij, hoewel ze kleiner bleven dan de Hof, terwijl andere weer door nieuwe vleugels aan een buurpand werden gekoppeld. Aldus verdween de oorspronkelijke lintbebouwing in een schilderachtig gelede massa, die slechts in de kern enige openbare ruimte vrij liet. De gelegenheid hier een kapelletje te stichten is weliswaar benut, doch met onbevredigend resultaat.

Naast de Winthagerhof bevat het gehucht verschillende 18de eeuwse monumenten (nrs. 2, 3, 4, 6, 9, 13 en 18). De meeste hebben een front van Kunrader steen, terwijl het bedrijfs-gedeelte soms uit vakwerk is opgetrokken. Ofschoon vele andere panden in de loop der jaren zijn verminkt, is de massawerking nog dezelfde als in het begin van de vorige eeuw, want sinds de vervaardiging van het kadastrale minuutplan heeft de structuur geen opvallende veranderingen ondergaan. Op grond van deze gaafheid en mede gezien de concentratie van gevels uit Kunradersteen en de uitzonderlijk fraaie ligging in een keteldal komt Winthagen dan ook in aanmerking voor aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht krachtens artikel 20 van de Monumentenwet.

In verband met de karakteristieke situatie is de grens van het dorpsgezicht niet nauw om de bebouwing getrokken, maar op een zodanige afstand ervan, dat de steile hellingen rondom eveneens tegen aantasting kunnen worden beschermd. Het bestemmingsplan, dat uit de aanwijzing voortvloeit, dient derhalve te zijn gericht op handhaving van de huidige structuur van de bebouwing en de naaste omgeving. Dit houdt echter geen bevestiging van de bestaande toestand in. Noodzakelijke veranderingen moeten kunnen worden aangebracht, doch deze dienen te passen in de sfeer van het geheel.